

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

2. august 2021 *

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Kohtualluvus ning kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega – Määrus (EÜ) nr 2201/2003 – Kohaldamisala – Artikli 2 punkt 11 – Mõiste „lapse ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine“ – Haagi 25. oktoobri 1980. aasta konventsioon – Nõue, et toodaks tagasi väikelaps, kelle suhtes on vanematel ühine hooldusõigus – Kolmandate riikide kodanikud – Lapse ja tema ema üleandmine liikmesriigile, kes vastutab rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest vastavalt määrusele (EL) nr 604/2013 (Dublin III)

Kohtuasjas C-262/21 PPU,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Korkein oikeuse (Soome kõrgeim kohus) 23. aprilli 2021. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 23. aprillil 2021, menetluses

A

versus

B,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president J.-C. Bonichot (ettekandja), kohtunikud L. Bay Larsen, C. Toader, M. Safjan ja N. Jääskinen,

kohtujurist: P. Pikamäe,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust ja 28. juuni 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- A, esindaja: *asianajaja* J. Kuusivaara,
- B, esindajad: *luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat* E. Wehka-aho ja A. Saarikoski,
- Soome valitsus, esindaja: H. Leppo,

* Kohtumenetluse keel: soome.

- Rootsi valitsus, esindajad: O. Simonsson, J. Lundberg, C. Meyer-Seitz, A. M. Runeskjöld, M. Salborn Hodgson, H. Shev, H. Eklinder ja R. Shahsavan Eriksson,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Huttunen, W. Wils ja A. Azema,

olles 14. juuli 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243; edaspidi „Brüsseli IIa määrus“), artikli 2 punkti 11 ja artikli 11 lõike 4, Haagis 25. oktoobril 1980 sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsiooni (edaspidi „Haagi konventsioon“) artikli 13 esimese lõigu punkti b ja artikli 20 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 24 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, mille pooled on kolmanda riigi kodanikud A ja B (vastavalt alaealise lapse isa ja ema) ning mille ese on nõue, mille isa esitas Haagi konventsiooni alusel lapse tagasitoomiseks Rootsi pärast seda, kui laps ja tema ema olid Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määruse (EL) nr 604/2013, millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest (ELT 2013, L 180, lk 31; edaspidi „Dublini III määrus“), alusel tehtud otsuse täitmiseks Soomele üle antud.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

- 3 Haagi konventsiooni artikkel 1 näeb ette:

„Konventsiooni eesmärk on tagada:

a) lepinguosalisse riiki õigusvastaselt viidud või lepinguosalises riigis õigusvastaselt kinni hoitava lapse viivitamatu tagastamine ja

b) ühe lepinguosalise riigi õigusega ette nähtud hooldus- ja suhtlusõiguse austamine teistes lepinguosalistes riikides.“

4 Konventsiooni artikli 13 esimene lõik sätestab:

„Eelmisest artiklist hoolimata ei ole avalduse saanud riigi kohtul või haldusorganil kohustust anda korraldus lapse tagastamise kohta, kui lapse tagastamisele vastu olev isik, asutus või muu organ tuvastab, et:

a) lapse eest hoolitsenud isik, asutus või muu organ ei ole lapse äraviimise või kinnihoidmise ajal teostanud oma hooldusõigust või et ta on nõustunud lapse äraviimisega või kinnihoidmisega või on selle hiljem heaks kiitnud või

b) valitseb tõsine oht, et lapse tagastamine võib talle põhjustada füüsilisi või psüühilisi kannatusi või muul viisil panna lapse talumatusse olukorda.“

5 Konventsiooni artikkel 20 näeb ette:

„Lapse tagastamisest artikli 12 alusel võib keelduda, kui lapse tagastamist ei võimalda avalduse saanud riigi inimõiguste ja põhivabaduste kaitse põhimõtted.“

Liidu õigus

Brüsseli IIa määrus

6 Brüsseli IIa määruse põhjendused 5, 17 ja 33 on sõnastatud järgmiselt:

„(5) Kõigi laste võrdsuse tagamiseks hõlmab käesolev määrus kõiki vanemlikku vastutust reguleerivaid otsuseid, sealhulgas meetmeid lapse kaitseks, sõltumatult nende seostest abieluõigusliku menetlusega.

[...]

(17) Lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise [mõiste „kinnipidamine“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „kinnihoidmine“] korral tuleks viivitamatult saavutada lapse tagastamine ja sel eesmärgil kohaldatakse jätkuvalt [Haagi konventsiooni], mida täiendavad käesoleva määruse sätted, eriti artikkel 11. [...]

[...]

(33) Käesolevas määruses tunnustatakse põhiõigusi ja peetakse kinni [harta] põhimõtetest. Eeskätt püütakse sellega tagada lapse põhiõiguste austamist, mis on sätestatud [harta] artiklis 24.“

7 Määruse artikli 1 „Kohaldamisala“ lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse järgmisi valdkondi käsitlevate tsiviilasjade suhtes igat liiki kohtutes:

[...]

b) vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, piiramine või äravõtmine.

[...]

2. Lõike 1 punktis b osutatud küsimused võivad käsitleda eelkõige järgmist:

- a) eestkosteõigus [mõiste „eestkosteõigus“ asemel on edaspidi kasutatud siin kontekstis täpsemat vastet „isikuhooldusõigus“] ja suhtlusõigus;
- b) eestkoste, hooldus ja samalaadsed instituudid;
- c) sellise isiku või organi määramine ja ülesanded, kes vastutab lapse isiku või tema vara eest või esindab või abistab last;
- d) lapse paigutamine kasuperekonda või hooldeasutusse;
- e) meetmed lapse kaitseks, mis käsitlevad lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist.“

8 Nimetatud määruse artikkel 2 sätestab:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

- 7) mõiste „vanemlik vastutus“ tähendab kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal. See mõiste hõlmab [isikuhooldusõigust] ja suhtlusõigust;

[...]

- 11) mõiste „ebaseaduslik äraviimine või [kinnihoidmine]“ tähendab lapse äraviimist või [kinnihoidmist] juhul, kui:

- a) sellega rikutakse [isikuhooldusõigust, mis on saadud kohtuotsusega, seaduse alusel või selle liikmesriigi õiguse alusel kehtiva kokkuleppe alusel, kus oli lapse harilik viibimiskoht] vahetult enne äraviimist või [kinnihoidmist];

ning

- b) seda hooldusõigust teostati tegelikult äraviimise või [kinnihoidmise] ajal üksi või ühiselt või seda oleks teostatud, kui äraviimist või [kinnihoidmist] ei oleks toimunud. Hooldusõigust loetakse ühiselt teostatavaks, kui vastavalt kohtuotsusele või seaduse alusel ei saa üks vanemliku vastutuse kandja ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse elukohta.“ [Täpsustatud tõlge]

9 Määruse artikli 11 lõiked 1 ja 4 sätestavad:

„1. Kui isik, institutsioon või muu organ, kellel on [isikuhooldusõigus], taotleb liikmesriigi pädevatelt asutustelt kohtuotsuse tegemist [Haagi konventsiooni] alusel, et saavutada lapse tagasitoomist, kes on ebaseaduslikult ära viidud või kinni [hoitud] liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus [lapsel oli] vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või [kinnihoidmist] [harilik viibimiskoht], kohaldatakse lõikeid 2–8.

[...]

4. Kohus ei saa keelduda lapse tagasitoomisest [Haagi konventsiooni] artikli 13 [punkti] b alusel, kui ta on kindlaks teinud, et lapse kaitseks pärast tema tagasitoomist on tehtud piisavad korraldused.“

Dublini III määrus

- 10 Dublini III määruse artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Liikmesriigid peavad kõigi käesolevas määruses sätestatud menetluste puhul esmatähtsaks lapse parimaid huvisid.“

- 11 Dublini III määruse artikli 12 lõige 3 sätestab:

„Kui taotlejal on mitu kehtivat elamisluba või viisat, mille on välja andnud erinevad liikmesriigid, vastutavad liikmesriigid rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest järgmises järjestuses:

- a) liikmesriik, kes andis välja pikima kehtivusajaga elamisloa, või kehtivusaegade samasuse korral liikmesriik, kes andis välja elamisloa, mille kehtivusaeg lõpeb kõige hiljem;

[...]“.

- 12 Nimetatud määruse artikli 29 lõiked 1 ja 3 sätestavad:

„1. Palve esitanud liikmesriik annab taotleja või muu artikli 18 lõike 1 punktis c või d osutatud isiku pärast asjaomaste liikmesriikide omavahelist nõupidamist vastutavale liikmesriigile üle kooskõlas oma riigi õigusega esimesel võimalusel ja hiljemalt kuue kuu jooksul ajast, mil teine liikmesriik rahuldab vastuvõtmis- või tagasivõtmispalve või tehti lõplik otsus vaidlustamise või uuesti läbi vaatamise suhtes, kui sellel oli peatav toime vastavalt artikli 27 lõikele 3.

[...]

3. Kui isik antakse üle ekslikult või kui üleandmisotsus lükatakse pärast üleandmist ümber otsuse vaidlustamise või läbivaatamise tulemusel, peab üleandnud liikmesriik isiku viivitamata tagasi võtma.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 13 Kolmanda riigi kodanikud A ja B, kes elasid alates 2016. aastast Soomes, asusid alates 2019. aasta maist elama Rootsi. 5. septembril 2019 sündis neil laps. Lapse harilik viibimiskoht oli niisiis Rootsis ja tema kahel vanemal oli tema suhtes ühine hooldusõigus.
- 14 Emal oli isale kui töötajale antud elamisloa alusel korraga nii pereliikme elamisluba Soomes ajavahemikuks 28. detsembrist 2017 kuni 27. detsembrini 2021 kui ka perekonnaliikme elamisluba Rootsis ajavahemikuks 11. märtsist 2019 kuni 16. septembrini 2020.

- 15 Pädev Rootsi ametiasutus võttis lapse 11. novembri 2019. aasta otsusega hooldusele ja paigutas ta koos emaga kuni nende Soomele üleandmiseni, mis toimus 24. novembril 2020, ühte naiste varjupaika Rootsis. See otsus jäeti muutmata halduskohtu 17. jaanuari 2020. aasta otsusega, milles viidati isa vägivallategudele ema suhtes, millele laps oli tunnistajaks, reaalsele ohule lapse arengule ja tervisele ning ohule, et isa viib lapse vanemate päritoluriiki ilma ema nõusolekuta.
- 16 Täiendava teabe kohaselt, mille Rootsi valitsus esitas vastuseks Euroopa Kohtu küsimusele, oli isal pärast lapse varjupaika paigutamist esialgu üksnes lubatud saada lapse kohta fotosid ja videosalvestisi. Seejärel korraldati külastusi sotsiaaltöötaja juuresolekul, kuid need piirdusid väga lühikeste kontaktidega lapse noore ea tõttu ja kuna isa ei peetud lapsele turvaliseks isikuks.
- 17 Isa taotles 21. novembril 2019 lapsele Rootsis nende perekondliku sideme alusel elamisluba. Ema taotles 4. detsembril 2019 samuti lapsele Rootsis elamisluba.
- 18 Ema esitas 7. augustil 2020 Rootsis enda ja lapse nimel varjupaigataotluse, viidates koduvägivallale, mida isa oli tema suhtes toime pannud, ja tõsisele ohule, et tema päritoluriiki tagasipöördumise korral kannataks ta isa perekonna poolt tema suhtes au nimel toimepandava vägivalla all.
- 19 Soome Vabariik teatas 27. augustil 2020, et ta on vastavalt Dublini III määruse artikli 12 lõikele 3 vastutav ema ja lapse varjupaigataotluste läbivaatamise eest, kuna Soome Vabariigis emale välja antud elamisloa kehtivusaeg (27. detsember 2021) lõpeb hiljem kui Rootsi Kuningriigis välja antud elamisloa kehtivusaeg (16. september 2020).
- 20 27. oktoobri 2020. aasta otsusega lõpetas Rootsi ametiasutus isa poolt lapse nimel esitatud elamisloa taotluse menetlemise, jättis vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata ema poolt tema enda ja lapse nimel esitatud varjupaigataotluse ning andis korralduse anda laps ja tema ema Soomele üle. Sellest otsusest nähtub, et lapse huve hinnati otsuse tegemisel vastavalt Dublini III määruse artikli 6 lõikele 1. Sellega seoses leiti, et isa kujutab endast ohtu lapsele ning et arvestades asjaolu, et lapsel ei olnud oma isaga ühendust, ei olnud isa ja lapse eraldielamine teatud aja jooksul lapse parimate huvidega vastuolus. Kuna isal on Soomes elamisluba, ei peetud lapse üleandmist sellesse riiki takistavaks asjaoluks tema suhtlusõiguse teostamisel.
- 21 Ema nõustus 24. novembril 2020 vabatahtlikult Dublini III määruse artikli 29 lõike 1 alusel Rootsi ametiasutuse tehtud otsusega anda ta koos lapsega Soomele üle.
- 22 Isa esitas 7. detsembril 2020 kaebuse Rootsi ametiasutuse otsuse peale, millega lõpetati tema lapsele elamisloa saamiseks esitatud taotluse menetlemine ja otsustati anda laps Soomele üle.
- 23 Migrationsdomstolen i Stockholm (Stockholmi sisserändekohus, Rootsi) tühistas selle otsuse 21. detsembri 2020. aasta kohtuotsusega ja saatis kohtuasja Rootsi sisserändeametile tagasi, kuna lapse isa ei olnud menetluse käigus ära kuulatud.
- 24 Rootsi sisserändeametus lõpetas 29. detsembri 2020. aasta otsusega nende asjade menetlemise pärast lapse lahkumist Soome. Isa esitas 19. jaanuaril 2021 selle otsuse peale kaebuse Migrationsdomstolen i Stockholmile (Stockholmi sisserändekohus), kes jättis selle oma 6. aprilli 2021. aasta otsusega rahuldamata.
- 25 Isa esitas 5. jaanuaril 2021 Rootsi ametiasutusele uue taotluse saada lapsele perekondlikel põhjustel elamisluba. Rootsis on elamisloa taotluse läbivaatamine pooleli.

- 26 Ema esitas 11. jaanuaril 2021 Soomes enda ja lapse nimel varjupaigataotluse. Soome ametiasutus tunnistas 26. märtsil 2021 kehtetuks ema Soome elamisloa, mis pidi põhimõtteliselt lõppema 27. detsembril 2021. Varjupaigataotluste menetlemine on Soomes pooleli.
- 27 Mis puudutab isikuhooldusõigust novembris 2020 ehk veidi aega enne ema ja lapse Soomele üleandmist, siis jättis Västmanlands tingsrätt (Västmanlandi esimese astme kohus, Rootsi) vanemate ühise hooldusõiguse lapse suhtes kehtima. Lapse ema vaidles vastu, et pärast lapse üleandmist Soomele ei allu vaidlus enam sellele Rootsi kohtule. Nimetatud kohus lahutas 29. aprillil 2021 vanemate abielu, määras lapse ainuhooldusõiguse emale ja jättis rahuldamata lapse isa suhtlusõigust puudutava nõude. Svea hovrätti (Svea apellatsioonikohus, Rootsi) 23. ja 24. juuni 2021. aasta otsusega jäeti rahuldamata isa taotlus võtta menetlusse esimese astme kohtu otsuse peale esitatud apellatsioonkaebus.
- 28 Isa esitas 21. detsembril 2020 Helsingin hovioikeusele (Helsingi apellatsioonikohus, Soome) kaebuse, milles palus anda korraldus tuua laps viivitamatult tagasi Rootsi. Rootsi ametiasutus meenutas 26. jaanuari 2021. aasta dokumendis, mille ta sellele kohtule edastas, et lapsel ja emal ei ole kehtivat elamisluba Rootsis ning seega ei ole neil õigust Rootsi siseneda ega seal viibida.
- 29 Helsingin hovioikeus (Helsingi apellatsioonikohus) jättis 25. veebruari 2021. aasta otsusega kaebuse rahuldamata, märkides muu hulgas, et ei saa asuda seisukohale, et ema on lapse tema hariliku viibimiskoha riigist ebaseaduslikult ära viinud. Isa esitas eelotsusetaotluse esitanud kohtule apellatsioonkaebuse, milles palus selle otsuse tühistada.
- 30 Neil asjaoludel otsustas Korkein oikeus (Soome kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas [Brüsseli IIA määruse] artikli 2 punkti 11, mis käsitleb lapse ebaseaduslikku äraviimist, tuleb tõlgendada nii, et sellele kvalifikatsioonile vastab olukord, kus üks vanematest viib lapse teise vanema nõusolekuta lapse hariliku viibimiskoha riigist teise liikmesriiki, mis on [Dublini III määruse] alusel ametiasutuse tehtud üleviimisotsuse kohaselt vastutav liikmesriik?
2. Kas juhul, kui vastus esimesele küsimusele on eitav, tuleb Brüsseli IIA määruse artikli 2 punkti 11, mis käsitleb lapse ebaseaduslikku kinnihoidmist, tõlgendada nii, et sellele kvalifikatsioonile vastab olukord, kus lapse hariliku viibimiskoha liikmesriigi kohus tühistas ametiasutuse otsuse asja läbivaatamise üleviimise kohta, kuid lapsel, kelle tagasitoomise korraldus antakse, ei ole hariliku viibimiskoha riigis enam kehtivat elamisluba ega õigust kõnesolevasse riiki siseneda ega seal viibida?
3. Kas juhul, kui esimesele ja teisele küsimusele antud vastust silmas pidades tuleb Brüsseli IIA määrust tõlgendada nii, et tegemist on lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnihoidmisega ning ta tuleks seega oma hariliku viibimiskoha riiki tagasi saata, tuleb [Haagi] konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punkti b tõlgendada nii, et see ei võimalda last tagasi tuua kas:
- i) sel põhjusel, et selle sätte tähenduses valitseb tõsine oht, et niisuguse rinna lapse tagasitoomine, kelle eest ema isiklikult hoolitses, põhjustab talle – kui ta tuuakse tagasi üksi – füüsilisi või psüühilisi kannatusi või asetab ta muul viisil talumatusse olukorda, või
- ii) sel põhjusel, et hariliku viibimiskoha riigis võetakse laps hooldusele ja paigutatakse ta kas üksi või koos emaga varjupaika, mis näitaks, et selle sätte tähenduses valitseb tõsine oht, et lapse tagasitoomine põhjustab talle füüsilisi või psüühilisi kannatusi või asetab ta muul viisil talumatusse olukorda, või siis

iii) sel põhjusel, et kehtiva elamisloata laps satuks talumatusse olukorda selle sätte tähenduses?

4. Kas juhul, kui arvestades vastust kolmandale küsimusele, on [Haagi] konventsiooni artikli 13 esimese lõigu punktis b nimetatud keeldumisaluseid võimalik tõlgendada nii, et valitseb tõsine oht, et lapse tagasitoomine võib põhjustada talle füüsilisi või psüühilisi kannatusi või asetada ta muul viisil talumatusse olukorda, tuleb Brüsseli IIa määruse artikli 11 lõiget 4 koostoimes [harta] artiklis 24 ja selles määruses kasutatud mõistega „lapse huvid“ tõlgendada nii, et olukorras, kus ei lapsel ega emal ei ole lapse hariliku viibimiskoha riigis kehtivat elamisluba ning neil ei ole seega ei õigust sellesse riiki siseneda ega seal viibida, peab lapse hariliku viibimiskoha riik võtma piisavad meetmed, et tagada lapse ja tema ema seaduslik viibimine kõnesolevas liikmesriigis? Kas juhul, kui lapse hariliku viibimiskoha riigil on niisugune kohustus, tuleb liikmesriikide vastastikuse usalduse põhimõtet tõlgendada nii, et riik, kes lapse üle annab, võib selle põhimõtte kohaselt eeldada, et lapse hariliku viibimiskoha riik täidab neid kohustusi, või nõuavad lapse huvid, et hariliku viibimiskoha riigi asutustelt saadakse täpsustusi konkreetsete meetmete kohta, mis on lapse kaitseks võetud või võetakse, et liikmesriik, kes lapse üle annab, võiks eelkõige hinnata, kas need meetmed on lapse huve arvestades piisavad?
5. Kas juhul, kui lapse hariliku viibimiskoha riigil ei ole neljandas eelotsuse küsimuses nimetatud kohustust võtta piisavad meetmed, tuleb [Haagi] konventsiooni artiklit 20 [harta] artiklist 24 lähtudes kolmanda eelotsuse küsimuse punktides i–iii nimetatud olukordades tõlgendada nii, et see artikkel on lapse tagasitoomisel takistuseks, sest võib asuda seisukohale, et lapse tagasitoomine on selle sätte tähenduses vastuolus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse aluspõhimõtetega?“

Menetlus Euroopa Kohtus

- 31 Vastuseks Euroopa Kohtu teabenõudele täpsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus 21. mail 2021 eelkõige, et isa nõue lapse tagasitoomiseks Dublini III määruse alusel jäeti vastuvõetamatusse tõttu läbi vaatamata.
- 32 Neil asjaoludel täpsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus teise eelotsuse küsimuse sõnastust järgmiselt:

„Kas juhul, kui vastus esimesele küsimusele on eitav, tuleb Brüsseli IIa määruse artikli 2 punkti 11, mis käsitleb lapse ebaseaduslikku kinnihoidmist, tõlgendada nii, et sellele kvalifikatsioonile vastab olukord, kus lapse hariliku viibimiskoha liikmesriigi kohus tühistas ametiasutuse otsuse asja läbivaatamise üleviimise kohta ning menetlus lõpetati pärast seda, kui laps ja ema olid nende hariliku viibimiskoha liikmesriigist lahkunud, kuid lapsel, kelle tagasitoomist nõutakse, ei ole hariliku viibimiskoha riigis enam kehtivat elamisluba ega õigust kõnesolevasse riiki siseneda ega seal viibida?“

- 33 Rootsi valitsus vastas 31. mai 2021. aasta menetlusedokumendiga Euroopa Kohtu kirjalikele küsimustele ja esitas Euroopa Kohtu nõutud dokumendid.

Eelotsuse kiirmenetlus

- 34 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on palunud, et käesoleva eelotsusetaotluse suhtes kohaldataks Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 107 ette nähtud kiirmenetlust.
- 35 Oma taotluse põhjendamiseks rõhutas ta, et vastused, mille Euroopa Kohus annab eelotsuse küsimustele, on vaidluse lahendamisel määrava tähtsusega, kuna nende tulemusena annab ta kas korralduse laps Rootsi tagasi viia või mitte. Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitas eelkõige Brüsseli Ia määruse põhjendusele 17, milles on kirjas, et lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnihoidmise korral tuleks viivitamatult saavutada lapse tagastamine, ning täpsustas, et arvestades lapse vanust, tema Soomes viibimise kestust ning asjaolu, et menetluse pikenemine võib kahjustada isa ja tema lapse vahelise suhte arengut, on tema hinnangul vältimatult vajalik kohaldada kiirmenetlust.
- 36 Selle kohta tuleb esiteks märkida, et eelotsusetaotluses palutakse tõlgendada Brüsseli Ia määrust, mis võeti vastu muu hulgas EÜ artikli 61 punkti c, nüüd ELTL artikkel 67, alusel, mis kuulub EL toimimise lepingu kolmanda osa V jaotisesse, mis käsitleb vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala. Eelotsusetaotluse saab seega lahendada kiirmenetluses.
- 37 Teiseks on põhikohtuasjas kõne all oleva kaebuse esitanud isa, kes on juba mitu kuud lahus oma alla kaheaastasest lapsest, eesmärgiga saavutada Haagi konventsiooni alusel lapse viivitamatu tagasitoomine Rootsi.
- 38 Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohtu esimene koda 6. mail 2021 ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotlus lahendada käesolev eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene ja teine küsimus

- 39 Oma esimese ja teise eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas Brüsseli Ia määruse artikli 2 punkti 11 tuleb tõlgendada nii, et ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine selle sätte tähenduses võib seisneda olukorras, kus üks vanematest ilma teise vanema nõusolekuta peab viima oma lapse tema hariliku viibimiskoha liikmesriigist teise liikmesriiki, et täita esimese liikmesriigi poolt Dublini III määruse alusel tehtud üleandmisotsust, ning seejärel jääma teise liikmesriiki pärast seda, kui see üleandmisotsus on tühistatud, ilma et esimese liikmesriigi ametiasutused oleksid sealjuures otsustanud üleantud isikud tagasi võtta või lubada neil riigis viibida.
- 40 Mis kõigepealt puudutab Brüsseli Ia määruse esemelist kohaldamisala, siis tuleneb määruse artikli 1 lõike 1 punktist b, et seda määrust kohaldatakse igat liiki kohtutes nende tsiviilasjade suhtes, mis puudutavad muu hulgas vanemliku vastutuse tekkimist, teostamist, piiramist või äravõtmist. Selle raames ei saa mõistet „tsiviilasjad“ mõista mitte kitsendavalt, vaid liidu õiguse autonoomse mõistena, mis hõlmab eeskätt kõiki vanemlikku vastutust puudutavaid nõudeid, meetmeid ja otsuseid selle sama määruse tähenduses vastavalt määruse põhjenduses 5 mainitud eesmärgile (21. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Gogova, C-215/15, EU:C:2015:710, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 41 Mõistet „vanemlik vastutus“ on Brüsseli IIa määruse artikli 2 punktis 7 määratletud laialt, nii et see hõlmab kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seadusega või kehtiva kokkuleppe alusel. Peale selle, kuigi määruse artikli 1 lõige 2 sisaldab nende küsimuste loetelu, mis on määruses „vanemliku vastutusega“ hõlmatud, ei ole see loetelu ammendav, vaid üksnes näitlik, nagu viitab sõna „eelkõige“ kasutamine (21. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Gogova, C-215/15, EU:C:2015:710, punkt 27 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 42 Selleks et teha kindlaks, kas nõue kuulub Brüsseli IIa määruse kohaldamisalasse, tuleb keskenduda nõude esemele (21. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Gogova, C-215/15, EU:C:2015:710, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 43 Eelotsusetaotlusest nähtub, et lapse isa esitas eelotsusetaotluse esitanud kohtule nõude lapse viivitamatuks Rootsi tagasitoomiseks Haagi konventsiooni alusel. Seega, kuna sellise nõude ese, nagu on kõne all põhikohtuasjas, puudutab vanemlikku vastutust, on kohaldatav Brüsseli IIa määrus.
- 44 Mis seejärel puudutab lapse äraviimise või kinnihoidmise ebaseaduslikuks kvalifitseerimist, siis tuleneb juba Brüsseli IIa määruse artikli 2 punkti 11 sõnastusest, et ebaseaduslikuks tuleb lapse äraviimist või kinnihoidmist pidada siis, kui sellega rikutakse isikuhooldusõigust, mis on saadud kohtuotsusega, seaduse alusel või selle liikmesriigi õiguse alusel kehtiva kokkuleppe alusel, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne äraviimist või kinnihoidmist, tingimusel, et seda hooldusõigust reaalselt teostati äraviimise või kinnihoidmise ajal üksi või ühiselt või seda oleks teostatud, kui äraviimist või kinnihoidmist ei oleks toimunud.
- 45 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 34 märkis, tuleneb sellest sättest, et lapse äraviimise või kinnihoidmise õigusvastaseks kvalifitseerimiseks peab olema täidetud kaks tingimust: ühelt poolt peab esinema selle liikmesriigi õiguse alusel saadud isikuhooldusõiguse rikkumine, kus oli lapse harilik viibimiskoht, mistõttu tuleb lapse äraviimise eelne harilik viibimiskoht kindlaks teha (vt selle kohta 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, punkt 53), ja teiselt poolt isikuhooldusõiguse tegelik teostamine või selle eeldatav teostamine juhul, kui ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist ei oleks toimunud.
- 46 Seda kinnitab ka Brüsseli IIa määruse eesmärk. Vastavalt selle määruse preambulile on määruse eesmärk luua õigusel rajanev ala, mis tugineb kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttele, sätestades reeglid kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohtuasjades, mis käsitlevad vanemlikku vastutust, samas kui Haagi konventsiooni eesmärk konventsiooni artikli 1 punkti a kohaselt on tagada lepinguosalisse riiki õigusvastaselt viidud või seal õigusvastaselt kinni hoitavate laste viivitamatu tagastamine; need kaks õigusakti on omavahel tihedalt seotud ning sisuliselt on nende ühine eesmärk takistada laste ebaseaduslikku viimist ühest riigist teise ja tagada äraviimise korral lapse viivitamatu tagasitoomine tema hariliku viibimiskoha riiki (19. septembri 2018. aasta kohtuotsus C. E. ja N. E., C-325/18 PPU ja C-375/18 PPU, EU:C:2018:739, punkt 47 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 47 Haagi konventsioonis ja Brüsseli IIa määruses ette nähtud tagasitoomise menetluse eesmärk on see, et üks vanematest ei saaks tugevdada oma positsiooni isikuhooldusõiguse küsimuses, pääsedes tänu oma õigusvastasele käitumisele kohtualluvusest, mis on muu hulgas selles määruses sätestatud normides põhimõtteliselt ette nähtud selleks, et lahendada lapse suhtes vanemliku vastutuse küsimus (vt selle kohta 23. detsembri 2009. aasta kohtuotsus Detiček,

C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, punkt 49; 9. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, punkt 67, ning 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus OL, C-111/17, EU:C:2017:436, punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 48 Asjaolu, et vanem, kellel on oma lapse suhtes hooldusõigus, läheb koos lapsega muusse liikmesriiki kui see, kus oli lapse harilik viibimiskoht, selleks et täita nii teda ennast kui ka tema last puudutavat üleandmisotsust, mille pädev riigiasutus on Dublini III määruse alusel teinud, ei saa pidada eelmises punktis viidatud kohtupraktika tähenduses õigusvastaseks käitumiseks, mis võiks iseloomustada Brüsseli Iia määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses ebaseaduslikku äraviimist, ilma et oleks enne tarvis kontrollida, kas käesoleva kohtuotsuse punktis 45 nimetatud tingimused – eelkõige tingimus, mis puudutab äraviimist, millega rikutakse tegelikult teostatavat isikuhoidusõigust – on täidetud.
- 49 Nimelt tuleb asjaomasele vanemale ja lapsele siduva üleandmisotsuse täitmist – kuna üleandmise kuupäeval oli see otsus täidetav, sest selle täitmist ei olnud selleks kuupäevaks peatatud ega seda tühistatud – pidada lihtsalt selle otsuse õiguslikuks tagajärjeks, mida sellele vanemale ei saa ette heita.
- 50 Samuti ei saa asuda seisukohale, et rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest vastutava liikmesriigi territooriumile jäämine kujutab endast õigusvastast käitumist, ja seda isegi mitte pärast üleandmisotsuse tühistamist, kui asjaomase vanema ja lapse üle andnud liikmesriigi ametiasutus ei ole nende suhtes pärast üleandmist teinud tagasivõtmisotsust Dublini III määruse artikli 29 lõike 3 alusel ning kui neil ei ole lubatud viimati nimetatud liikmesriigis viibida.
- 51 Niisuguses olukorras on lapse kinnihoidmine lihtsalt tema haldusõigusliku olukorra tagajärg, nagu see on kindlaks määratud selle liikmesriigi täitmisotsustega, kus oli tema harilik viibimiskoht.
- 52 Lõpuks tuleb lisada, et tõlgendus, mille kohaselt selline rahvusvahelise kaitse taotleja, nagu ema põhikohtuasjas, peaks hoiduma üleandmisotsuse täitmisest põhjusel, et tema käitumist võib pidada Brüsseli Iia määruse alusel ebaseaduslikuks, kahjustaks õiguskindluse põhimõtet ja Dublini III määruse eesmärkide saavutamist.
- 53 Järelikult tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et Brüsseli Iia määruse artikli 2 punkti 11 tuleb tõlgendada nii, et ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine selle sätte tähenduses ei või seisneda olukorras, kus üks vanematest ilma teise vanema nõusolekuta peab viima oma lapse tema hariliku viibimiskoha liikmesriigist teise liikmesriiki, et täita esimese liikmesriigi poolt Dublini III määruse alusel tehtud üleandmisotsust, ning seejärel jääma teise liikmesriiki pärast seda, kui see üleandmisotsus on tühistatud, ilma et esimese liikmesriigi ametiasutused oleksid sealjuures otsustanud üleantud isikud tagasi võtta või lubada neil riigis viibida.

Kolmas kuni viies küsimus

- 54 Võttes arvesse kahele esimesele eelotsuse küsimusele antud vastust, ei ole kolmandale kuni viiendale küsimusele vaja vastata.

Kohtukulud

- 55 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003 (mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000) artikli 2 punkti 11 tuleb tõlgendada nii, et ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine selle sätte tähenduses ei või seisneda olukorras, kus üks vanematest ilma teise vanema nõusolekuta peab viima oma lapse tema hariliku viibimiskoha liikmesriigist teise liikmesriiki, et täita esimese liikmesriigi poolt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määruse (EL) nr 604/2013 (millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest) alusel tehtud üleandmisotsust, ning seejärel jääma teise liikmesriiki pärast seda, kui see üleandmisotsus on tühistatud, ilma et esimese liikmesriigi ametiasutused oleksid sealjuures otsustanud üleantud isikud tagasi võtta või lubada neil riigis viibida.

Allkirjad